

ÞJÓÐSKJALASAFN
ÍSLANDS

Reykjavíkurborg
Ráðhúsinu
101 Reykjavík

Reykjavík 24. febrúar 2023
Tilv. 2302232/0.7.3

Efni: Umsögn - Tillaga um framtíðarhögun á starfsemi Borgarskjalasafns Reykjavíkur

Vísað er í umsagnarbeiðni Reykjavíkurborgar dags. 21. febrúar sl. um framtíðarhögun á starfsemi Borgarskjalasafns Reykjavíkur. Tillaga liggur fyrir borgarráði að skilgreind lögbundin verkefni verði færð til Þjóðskjalasafns Íslands og að unnið verði að samkomulagi um slíkt fyrirkomulag. Með umsagnarbeiðninni fylgdi skýrsla KPMG. Umsögn Þjóðskjalasafns er eftirfarandi:

I.

Þjóðskjalasafn Íslands gegnir annars vegar hlutverki opinbers skjalasafns samkvæmt lögum nr. 77/2014 um opinber skjalasöfn og hins vegar hlutverki framkvæmdaraðila opinberrar skjalavörslu og skjalastjórnar í umboði ráðherra sem fer með yfirstjórn hennar. Opinber skjalasöfn eru Þjóðskjalasafn og héraðsskjalasöfn sem starfa í samræmi við rekstrarleyfi. Sem opinbert skjalasafn hefur Þjóðskjalasafn sama hlutverk og þau 20 héraðsskjalasöfn sem starfa um landið, sbr. 13. gr. laga um opinber skjalasöfn. Sem framkvæmdaaðili opinberrar skjalavörslu og skjalastjórnar hefur Þjóðskjalasafn það hlutverk að setja reglur um skjalavörslu og skjalastjórn afhendingarskyldra aðila, reglur um frágang og afhendingu skjala- og gagnasafna og að setja reglur um varðveislu og förgun skjala afhendingarskyldra aðila. Þá er það hlutverk safnsins að gera tillögu til ráðherra um hvort að veita skuli sveitarstjórn eða byggðasamlagi leyfi til að koma á fót héraðsskjalasafni til að sinna hlutverki opinbers skjalasafns og gefa út rekstrarleyfi því til handa að fengnu samþykki ráðherra og svo hafa eftirlit með rekstri héraðsskjalasafna, sbr. 8. gr. laganna.

II.

Hlutverk Þjóðskjalasafns Íslands gagnvart rekstri héraðsskjalasafna er því lagalega fyrst og fremst að veita rekstrarleyfi til starfsemi héraðsskjalasafna og að hafa eftirlit með starfsemi þeirra. Þá hefur Þjóðskjalasafn ýmis önnur verkefni sem tengjast héraðsskjalasöfnum, s.s. úthlutun styrkja (rekstrar- og verkefnastyrkja) til héraðsskjalasafna að beiðni menningar- og viðskiptaráðuneytisins, sbr. 9. gr. laga um opinber skjalasöfn. Einnig hafa Þjóðskjalasafn og héraðsskjalasöfn um árabíl haft árlega samstarfs- og samráðsfundi um málefni opinberra skjalasafna og unnið að sameiginlegri kynningu á starfsemi þeirra með Norræna skjaladeginum sem haldinn er annan laugardag í nóvember ár hvert. Eftir atvikum hafa Þjóðskjalasafn og héraðsskjalasöfn unnið saman að framkvæmd ýmissa verkefna, svo sem skráningu skjala. Auk þess veitir Þjóðskjalasafn héraðsskjalasöfnum ráðgjöf um ýmis fagleg málefni.

III.

Samkvæmt lögum um opinber skjalasöfn getur sveitarstjórn sótt um leyfi til Þjóðskjalasafns Íslands um rekstur héraðsskjalasafns og sinna því hlutverki sem fram kemur í 13. gr. laganna. Sveitarfélög geta myndað byggðasamlag um rekstur héraðsskjalasafns í samræmi við IX. kafla sveitarstjórnarlaga. Ef sveitarstjórn, eða eftir atvikum byggðasamlag, ákveður að reka héraðsskjalasafn skal það fylgja lögum um opinber skjalasöfn um verkefni þess. Af ákvæðum laganna leiðir að sveitarfélögum er ekki skylt að reka héraðsskjalasafn heldur er þeim það heimilt. Rekstur héraðsskjalasafns er því lögheimilt verkefni sveitarfélaga en ekki lögskylt. Sveitarfélög sem ekki reka héraðsskjalasafn eða eru aðilar að slíku safni eru afhendingarskyld samkvæmt lögum um opinber skjalasöfn til Þjóðskjalasafns Íslands.

Í dag er staðan þannig að 46 sveitarfélög reka héraðsskjalasafn eða eru aðilar að slíku safni en 18 sveitarfélög eru það ekki og eru því afhendingarskyld með sín skjöl til Þjóðskjalasafns Íslands. Í lögum um opinber skjalasöfn er ákvæði um að sveitarfélög sem afhenda Þjóðskjalasafni skjöl sín greiði fyrir vörslu þeirra samkvæmt gjaldskrá sem ráðherra setur. Samkvæmt greinargerð með frumvarpinu sem varð að lögum um opinber skjalasöfn er þetta ákvæði sett fram „til að tryggja jafnræði milli sveitarfélaga hvað varðar kostnað vegna lögbundinnar vörslu og meðferðar opinberra skjala þar sem sveitarfélög ýmist greiði kostnað vegna reksturs héraðsskjalasafns eða vegna skila á afhendingarskyldum gögnum til Þjóðskjalasafns“. Í desember 2021 var gjaldskrá Þjóðskjalasafns sett þar sem kveðið er á um vörslugjald sem sveitarfélög skuli greiða til Þjóðskjalasafns fyrir skjöl sem þau hafa afhent þangað til varðveislu.

IV.

Með lögum um opinber skjalasöfn er því farin sú leið að sveitarfélög hafi val um hvernig langtímavarðveislu skjalasafna þeirra sé háttað, þ.e. að annað hvort sjái þau sjálf um langtímavarðveislu með því að reka héraðsskjalasafn eða vera aðili að slíku safni, eða að afhenda skjöl sín til Þjóðskjalasafns Íslands. Hvor leiðin sem valin er felur í sér kostnað fyrir sveitarfélög í langtímavarðveislu skjalasafna þeirra. Er þetta í samræmi við sjálfstjórnarrétt sveitarfélaga um að þau ráði málum sínum sjálf eftir því sem lög ákveða, sbr. 1. mgr. 78. gr. stjórnarskrárinnar. Þjóðskjalasafn Íslands gefur því ekki umsögn um hvort að sveitarfélag skuli reka héraðsskjalasafn eða ekki, enda er það ákvörðun hvers sveitarfélags hvernig þeim málum skuli háttað. Yfirstjórn opinberrar skjalavörslu og skjalastjórnar er í höndum menningar- og viðskiptaráðherra sem tekur ákvörðun um hvernig brugðist verði við mögulegri beiðni Reykjavíkavíkurborgar.

V.

Þjóðskjalasafn telur þó rétt að benda á nokkur atriði tengd skýrslunni.

Þar ber fyrst að nefna söfnun og varðveislu einkaskjalasafna. Í 1. mgr. 16. gr. laga um opinber skjalasöfn er heimildaákvæði um að opinberum skjalasöfnum sé heimilt að taka við skjölum annarra en afhendingarskyldra aðila (einkaskjalasöfn) til varðveislu. Söfnun og varðveisla einkaskjalasafna er mikilvægur þáttur í starfsemi allra opinberra skjalasafna og hefur mikið menningarlegt gildi fyrir samfélagið. Héraðsskjalasöfn, þ.m.t. Borgarskjalasafn Reykjavíkur,

hafa sinnt söfnun og varðveislu einkaskjalasafna á sínum safnsvæðum í gegnum tíðina vel. Ef breytingar verða gerðar á rekstri Borgarskjalasafns er mikilvægt að taka yfirvegaða ákvörðun um hvernig varðveislu einkaskjala verður háttað á safnsvæði Borgarskjalasafns, annað hvort áfram í samhengi við afhendingarskyldu skjölin eins og þau hafa verið í Borgarskjalasafni, eða að varðveisla þeirra sé tryggð með öðrum hætti. Einkaskjöl eru mikilvægur hluti fyrir varðveislu sögunnar á landsvísu, bæði hjá héraðsskjalasöfnum og Þjóðskjalasafni Íslands.

Í öðru lagi er rétt að benda á að ef Reykjavíkurborg ákveður að hætta starfsemi Borgarskjalasafns Reykjavíkur kann að verða nauðsynlegt að endurskoða heimildir Þjóðskjalasafns til gjaldtöku vegna þjónustu við sveitarfélög almennt. Í lögum um opinber skjalasöfn er eingöngu heimild fyrir safnið að taka gjald fyrir vörslu skjala sveitarfélaga, en ekki fyrir aðra þjónustu sem safnið veitir afhendingarskyldum sveitarfélögum og er nauðsynleg þjónusta til afhendingarskyldra aðila, s.s. ráðgjöf um skjalahald þeirra og eftirlit með því, afgreiðslu úr skjalasöfnunum og miðlun heimilda. Borgarskjalasafn er stórt skjalasafn og Reykjavíkurborg stærsta sveitarfélag landsins. Þjóðskjalasafn þyrfti því sennilega auknar fjárveitingar til viðbótar vegna aukins umfangs verkefna og mun Þjóðskjalasafn leita eftir afstöðu menningar- og viðskiptaráðuneytisins ef til kæmi.

Í þriðja lagi er í skýrslunni nefnt að sveitarfélagasvið gæti verið stofnsett innan Þjóðskjalasafns. Það er ekki leið sem hefur verið skoðuð í Þjóðskjalasafni, enda er þeim sveitarfélögum sem nú heyra undir Þjóðskjalasafn sinnt með sama hætti og afhendingarskyldum aðilum ríkisins enda sömu lög og reglur sem gilda um skjalahald þeirra. Afhendingarskyldir aðilar til Þjóðskjalasafns eru hátt í 500. Það skipulag myndi ekki breytast þótt Reykjavíkurborg, stofnanir þess og fyrirtæki yrðu afhendingarskyldir aðilar til Þjóðskjalasafns. Möguleikar á að flytja starfsfólk með sérþekkingu frá Borgarskjalasafni til Þjóðskjalasafns væru ekki háðir stofnun slíks sviðs.

Að lokum er áréttað að komi til þess að Reykjavíkurborg taki ákvörðun um að óska eftir samstarfi við Þjóðskjalasafn eða um að taka við gögnum Borgarskjalasafns, þá mun Þjóðskjalasafn Íslands bíða afstöðu og ákvörðunar menningar- og viðskiptaráðuneytisins til þessara miklu breytinga.

Virðingarfyllst,

Hrefna Róbertsdóttir
Þjóðskjalavörður

Njörður Sigurðsson
aðstoðarþjóðskjalavörður

Samrit sent menningar- og viðskiptaráðherra Lilju D.
Alfreðsdóttur